

УДК: 378.147:004.007.2

Тетяна Герасимчук

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНТЕРНЕТ-ТЕХНОЛОГІЙ

Організація навчальної діяльності студентів із використанням Інтернету передбачає використання новітніх педагогічних технологій, що стимулюють розкриття внутрішніх резервів кожного студента й одночасно сприяють формуванню соціальних і психологічних якостей особистості. Для сучасної людини знання іноземних мов важливе для досягнення успіху в житті, однак не завжди вистачає часу і можливостей, щоб регулярно вивчати іноземну мову. У разі потреби студент може вивчати й удосконалювати знання з іноземної мови самостійно в зручний для нього час, використовуючи сучасні інформаційні технології.

Ключові слова: самостійна робота, інформація, освітні програми, інформаційно-технологічне суспільство, освітні технології, електронна форма, професійна компетентність, веб-сайт.

Организация учебной деятельности студентов с использованием Интернета предполагает использование новейших педагогических технологий, стимулирующих раскрытие внутренних резервов каждого студента и, одновременно, способствуют формированию социальных и психологических качеств личности. Для современного человека знание иностранных языков важно для достижения успеха в жизни, но не всегда хватает времени и возможностей, чтобы регулярно изучать иностранный язык. В случае необходимости студент может изучать и совершенствовать знания иностранного языка самостоятельно в удобное для него время, используя современные информационные технологии.

Ключевые слова: интерактивность, информационные технологии, программные средства, самостоятельная работа, образовательные программы, информационно-технологическое общество, образовательные технологии, компетентность.

According to the needs of the present the teacher's task is to keep and focus attention on basic knowledge, to free the student from memorizing excessive information material which changes quickly and can be found easily. It is necessary to orient the content, and student's efforts on forming of knowledge of basic laws, concepts of foreign language, make learning closer to practical life, to create creative approach, independent thinking, ability to apply studied materials in higher school in practice. The teacher in his activity has to

be guided by both traditional, and nonconventional methods of training. The main thing is to form a student thinking aimed at independent and conscious usage of Internet, use the information for self-education, improving qualification levels. Information and communication technologies based on the Internet are among the leading aspects of research activities at universities. Their use allows a new level of interactivity to provide training, create a special learning environment.

Key words: *information, educational programs, information and technological society, educational technology, electronic, professional competence, website, practice.*

У рамках здійснення адаптації студентів університету до навчального процесу за майбутньою професією в період навчання у ВНЗ необхідне системне включення студентів у самостійну роботу за допомогою Інтернет-технологій, які дозволять суттєво зекономити час і представити навчальний матеріал у доступному й компактному вигляді. Система фахової підготовки фахівців у ВНЗ зазнає змін відповідно до соціально-економічних перетворень. Метою вищої освіти сьогодні є «підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство в навчанні, вихованні і науково-методичній роботі» [6, с. 241].

Здійснений аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення практики навчання іноземним мовам у виші виявили, що викладачі протягом багатьох років використовують у своїй роботі елементи різних методичних концепцій, таких, як методика інтенсивного навчання (А. Алхазішвілі, Н. Єлукіна, І. Зімня, Т. Ігнатова, Г. Китайгородська, О. Леонтєв, Г. Лозанов та ін.), комунікативного навчання (В. Кузовлев, Ю. Пассов), технологія навчання у співробітництві з допомогою методу проектів (Д. Джонсон, Р. Джонсон, Дж. Дьюї, В. Кілпатрік, Є. Полат, Р. Славін та ін.), що залишилися недостатньо вивченими.

У роботі з навчання студентів технології самопідготовки викладачі використовують різні методики: навчають студентів читати тексти за фахом; коригувати раціональне використання аудиторного часу; дають рекомендації на полях (як виправити допущені помилки, намічають етапи послідовного виконання завдання при скруті) тощо.

Самостійна робота студентів включає вміння запису лекцій, участь у практичних і лабораторних заняттях, уміння поводитися з технічними засобами навчання, набутими на 1–2 курсах і позааудиторній роботі, що передбачає пошук джерел інформації, відбір матеріалу, конспектування та реферування джерел, систематизацію понять, здійснення дослідницької роботи, підготовку доповідей, рефератів, курсових і дипломних робіт.

Підготовка фахівців у ВНЗ забезпечується професійними освітніми програмами, на засадах яких розробляються навчальні плани, що містять різні форми організації навчального процесу: аудиторні заняття – лекції,

семінари, практичні або лабораторні заняття, контрольні заходи, а також позааудиторні заняття, до яких належить самостійна робота студентів. У чинних навчальних планах ці форми, як правило, подані в рівній пропорції: половина навчальних годин відводиться для роботи в аудиторії, друга половина – для самостійної роботи. Утім, у навчально-методичній літературі помітна тенденція до скорочення в навчальних планах аудиторних годин і збільшення годин, відведених на самостійну роботу (до 60 % навчального часу) [2, с. 243]. Види завдань для самостійної роботи студентів припускають наступні типи діяльності: відтворювальну (виконання завдання за запропонованим зразком); реконструктивно-варіативну (самостійне розв'язання задач за заданим алгоритмом); частково-пошукову (бачення проблеми, виділення гіпотези, пошук можливих шляхів вирішення завдань і відбір правильних тощо). Самостійна робота студентів (СРС) – робота, за якої у студента проявляється здатність ставити і вирішувати різні пізнавальні та практичні завдання, тобто СРС – це «основний спосіб освоєння студентами навчального матеріалу без участі викладача, а також час, вільний від обов'язкових навчальних занять» [2, с. 320].

Для вдосконалення самостійної роботи студентів викладачеві необхідно:

- вивчити ступінь підготовленості студентів до самостійної роботи і допомагати їм оволодівати вміннями самостійної роботи та самоосвіти;
- виявити бюджет їхнього часу та можливості використання його в різних видах пізнавально-практичної та інших видах діяльності;
- створювати на основі вивчення інтересів і рівня підготовки студентів підрозділи для подальшої диференційованої роботи (індивідуальні завдання з тем, проблем; індивідуальне планування за курсами: третій курс – закріплення навичок й умінь самостійної роботи, культури розумової праці; четвертий – п'ятий курси – навички дослідницької роботи і творчої діяльності).

Дослідник інформатизації академік П. Образцов [5] пропонує наступний інноваційний підхід у реалізації інформаційно-технологічного забезпечення. Як інформаційна складова пропонується застосування дидактичного комплексу інформаційного забезпечення навчальної дисципліни, що має вигляд дидактичної системи, в яку з метою створення умов для педагогічно активної інформаційної взаємодії між викладачем і студентами інтегруються прикладні педагогічні програмні продукти, бази даних, а також сукупність інших дидактичних засобів і методичних матеріалів для забезпечення й підтримки навчального процесу.

Слід зазначити, що дидактичний комплекс із навчання іноземної мови має поєднувати загальноприйняті, традиційні методи з методами інтерактивного навчання. Завдяки цьому створюється така навчальна ситуація, коли студент переважно самостійно проводить ознайомлення, закріплення й активізацію мовного матеріалу, а формування мовленнєвих

навичок й умінь здійснюється під безпосереднім керівництвом викладача.

Під організацією самостійної роботи студентів, спрямованої на самоосвітню діяльність, розуміємо відбір її змісту, достатнього для здійснення продуктивної діяльності інженера з метою формування професійної іншомовної компетентності із залученням інформаційних технологій. Можна відзначити, що застосування інтерактивних методів навчання на практичних заняттях і поза ними (під час самостійної роботи) має низку переваг перед традиційною формою проведення занять. Ці методи вирішують кілька конкретних завдань в умовах обмеженого часу; дають змогу кожному студенту брати активну участь у проведенні заняття; є засобом установавання взаєморозуміння між викладачем і студентом і між самими студентами; дозволяють демонструвати й активізувати свої знання, проявляти різні якості своєї особистості, зокрема такі, як цілеспрямованість, пізнавальний інтерес, ініціативність, самостійність, уява тощо. Крім того, за такої форми організації навчального процесу у студентів формується бажання і готовність вступати в процес спілкування; упевненість у своїх силах; вміння розуміти своїх співрозмовників і за необхідності знаходити компроміси, здатність реалізовувати цілі комунікативного акту [4].

Оскільки основу навчання студентів у вищій школі складає цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студентів, що докорінно змінює характер організації навчального процесу, тож стимулює творчий пошук студента [4]. Зрозуміло, що самостійна робота студентів над навчальним матеріалом є одним із найважливіших елементів навчального процесу у ВНЗ, тому проблеми її організації займають чільне місце, вирішальну роль в якому має відігравати запровадження нових освітніх технологій, здатних наблизити освіту України до європейського освітянського простору.

Самостійна робота студентів (СРС) має стати основним видом навчальної діяльності для усіх форм навчання незалежно від того, є вона позааудиторною чи аудиторною. Лише таким чином можна забезпечити діяльнісний підхід у навчанні, створити умови для ефективного контролю рівня знань, збудувати базу для розвитку системи дистанційної освіти, тобто мати спроможність швидко й безболісно втілювати будь-який прогресивний світовий досвід різноманітних систем освіти [7].

Для організації СРС необхідне створення відповідної інформаційної бази (методичні вказівки, конспекти лекцій, посібники тощо) у друкованій та електронній формах. Завданням викладача має бути організація СРС, поточний контроль рівня засвоєння навчального матеріалу для своєчасного виправлення помилок, надання кваліфікованої консультації щодо методів самостійної навчальної діяльності. По-перше, у випадках, коли студент ще не повністю оволодів навичками самостійної роботи та поглибленням знань, по-друге, коли студент достроково оволодів обов'язковим обсягом знань, умінь і навичок, передбачених програмою, і має потенціал та

бажання вдосконалювати свій рівень володіння матеріалом [1].

Головними цілями організації самостійної роботи з іноземної мови для студентів є формування мовленнєвої, навчальної, професійної компетенцій, розвиток самостійності як риси особистості. Своєрідність іноземної мови як навчальної дисципліни для майбутніх інженерів полягає в тому, що в ході її вивчення формуються вміння і навички користуватися іноземною мовою як засобом спілкування, отримання нової, професійно значущої інформації. Специфіка цілей самостійної роботи з іноземної мови зумовлює особливості методів, засобів, форм її організації, які змінюються залежно від етапу, змісту і завдань навчання за допомогою інформаційних технологій. На всіх етапах організації СРС важливе значення належить формам її організації, які носили б професійно й особистісно орієнтований підхід (на веб-сайті викладача завдання розроблялися для студентів за різним ступенем складності, ураховуючи рівень підготовки). Викладач, у свою чергу, надає допомогу кожному студентові індивідуально.

Ми вважаємо, що самостійна (аудиторна й позааудиторна) робота студентів з вивчення іноземної мови має здійснюватися за трьома етапами: *комунікативно-формульальний* (адаптаційний), *професійно-діяльнісний* (перехідний) та *компетентісно орієнтований* (фаховий).

На *першому етапі* вивчення загальної англійської мови студенти вдосконалюють уміння та навички, отримані в загальноосвітній школі, і набувають навичок та вмінь в усіх видах мовленнєвої діяльності. З першого етапу навчання увага приділяється не тільки аудиторному, але й самостійній діяльності, що включає роботу в бібліотеках, планування часу, композицію письмових робіт, виступи з рефератами, опрацювання додаткових модулів. На нашу думку, уже на цьому етапі слід вводити елементи спеціалізації і матеріал, що міститься на веб-сайті викладача, має це відображати.

Другий етап передбачає вивчення англійської мови професійного спрямування, а саме спеціалізація (вивчення фахової лексики), науково-пошукове навчання, інформаційний ярмарок із презентацією, види проектів. На цьому етапі студенти повинні оволодіти знаннями та вміннями, необхідними їм в галузі майбутньої діяльності. Веб-сайт викладача доцільно розглядати як складову професійної діяльності студентів. На сайті є розділи, що містять: програми, конспекти, методичні вказівки щодо виконання лабораторних, практичних та інших робіт, відповіді викладача на питання з курсу, форуми з дисципліни, консультації в онлайн та офлайн режимах. Протягом *третього етапу* навчальна діяльність студентів спрямована на закріплення та тренування в ситуативному мовленні лексичних одиниць професійного спрямування. Важливим елементом самостійної роботи студентів на третьому етапі має бути опрацювання автентичних професійно спрямованих літературних джерел.

У зв'язку з дефіцитом аудиторного часу виникають труднощі при

створенні навчально-мовленнєвого режиму, який у дидактико-методичному плані замінює природне мовне середовище. Успішність навчання професійно орієнтованого мовлення багато в чому залежить від добору мовного матеріалу, зокрема й текстів, на основі яких формуються відповідні уміння і навички. Крім того, система Інтернет надає широкі можливості для організації різних навчальних проєктів. Існує два види проєктів : WWW-проєкти, E-mail-проєкти. WWW-проєкти розраховані на те, що студенти отримують завдання, для виконання яких їм необхідно знайти інформацію в Інтернеті і представити потім результати свого пошуку. При формуванні навчальної діяльності в Інтернеті необхідно, щоб мовний матеріал був емоційно забарвлений, мав цілеспрямоване значення, ураховувалися професійні уподобання студентів. Для досягнення емоційної забарвленості навчання іноземної мови необхідно використовувати із чергуванням різних видів навчальної діяльності, включенням у навчальний процес комунікативної діяльності, використання пізнавальних та автентичних текстів [3].

Розглянемо модель організації навчальної роботи студентів ВТНЗ на основі використання персонального веб-сайту викладача як централізованого засобу інтеграції Інтернет-технологій у процес іншомовної підготовки фахівця. Така модель може бути використана для організації самостійної роботи студентів різних спеціальностей.

У процесі організації аудиторної і позааудиторної роботи виявлено, що:

1) Інтеграція можливостей мережі Інтернет у процес професійної іншомовної підготовки студентів ВТНЗ сприяє підвищенню якості навчального процесу, оптимізації та інтенсифікації процесу навчання іноземної мови, а також формуванню іншомовної професійної комунікативної компетентності студентів.

2) Ефективна інтеграція можливостей мережі Інтернет досягається шляхом використання викладачем іноземної мови персонального веб-сайту як централізованого для впровадження Інтернет-технологій навчання з метою організації самостійної роботи студентів і підтримки навчального процесу.

3) Самостійна робота студентів реалізується за допомогою їх участі в спеціально розроблених видах діяльності іноземною мовою: самостійна робота з електронними ресурсами й Інтернет-комунікація. Персональний веб-сайт викладача іноземної мови, використовуючи інформаційні та комунікативні служби мережі Інтернет, дозволяє ефективно організувати самостійну роботу студентів й управляти нею, надає студентам інформацію різного виду, що підвищує доступність і якість освіти.

4) Структура й сервіси веб-сайту дозволяють адаптувати його інформаційне наповнення за цілями і завданнями навчального процесу у вищій школі, урахувати індивідуальні особливості та специфічні потреби як студента, так і викладача, а також забезпечити постійний

зворотний зв'язок.

У процесі оцінки ефективності організації самостійної діяльності при інтеграції Інтернет-технологій на основі персонального веб-сайту викладача враховуються такі показники:

- зміна рівня мотивації;
- оцінка обсягу та якості виконаної самостійної роботи студентів;
- дані анкетування студентів, що дозволяють з'ясувати їхнє ставлення до використання Інтернет-технологій у процесі навчання іноземної мови.

Допомогти вирішити проблему браку часу, небажання виходити з дому може програма Skype, що дозволяє оволодіти всіма видами мовленнєвої діяльності [8]. Skype (скайп) – це спеціальна програма для безкоштовного спілкування на відстані. Віртуальний урок відтворює реальну атмосферу навчання з викладачем-професіоналом у будинку або в офісі.

Для вивчення іноземної мови за допомогою скайпа (online) необхідно:

- наявність комп'ютера або ноутбука з підключенням до мережі Інтернет;
- програма Skype з гарнітурою (веб-камера, навушники, мікрофон);
- нормований бюджет часу студентів.

Навчання онлайн практично нічим не відрізняється від традиційного навчання з репетитором. Можна бачити, чути й говорити в реальному часі, займатися як індивідуально, так і в групі. Навчання іноземної мови онлайн за програмою Skype проводиться за комунікативною методикою, тобто уроки проходять у вигляді спілкування. Тож при навчанні іноземної мови онлайн основна увага приділяється розвитку навичок говоріння, аудіювання, читання й письма; йде постійне поповнення словникового запасу. Навчальні матеріали надсилаються перед заняттям в електронному вигляді (їх можна роздрукувати). Як дошка для навчання онлайн використовується чат онлайн-програми.

Онлайн-навчання – це насамперед індивідуальний підхід та індивідуальна програма навчання, адже беручи до уваги особливості студента, викладач може розробити авторську програму й цілі навчання. Також студент може висловити побажання, чого йому хотілося б присвятити більшу кількість часу – розмовній практиці з іноземної мови, вимові або відпрацюванні навичок письма. Таким чином, онлайн-заняття орієнтовано на студента.

Дослідження професійної діяльності викладача спонукає до детального аналізу сучасних засобів діяльності в мережі Інтернет та створення сайту. У результаті ми дійшли висновку, що існують засоби, за допомогою яких викладач, навіть маючи невисокий рівень комп'ютерної підготовки, у змозі створити особистий сайт та підтримувати його, тобто існує четвертий спосіб створення сайту.

Підсумовуючи вищесказане, зазначаємо, що на сьогодні відсутній єдиний погляд на формування структури аудиторної і самостійної роботи та єдиної методології з метою формування професійної іншомовної компетентності майбутніх інженерів з використанням інформаційних технологій. Саме вищі покликані й повинні найближчим часом стати фундаментом формування нової Інтернет орієнтованої свідомості молодих людей. Викладач у своїй діяльності має керуватися як традиційними, так і нетрадиційними методами навчання. Головне – сформувані у студента спосіб мислення, спрямований на самостійне і свідоме оволодіння Інтернетом, навчити використовувати інформацію для самоосвіти, підвищення кваліфікаційного рівня. Інформаційні й комунікаційні технології, засновані на Інтернеті, стають нині одними з провідних аспектів наукової діяльності у ВНЗ. Їх використання на новому рівні дозволяє забезпечувати інтерактивність навчання, створювати спеціальне навчальне середовище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ботвина Н. В. Міжнародні культурні традиції: мова та етика ділової комунікації : [навч. посіб.] / Н. В. Ботвина. – К. : «АртЕк», 2000. – 208 с.
2. Вища освіта України і Болонський процес: Навч. посібник / За редакцією В. Г. Кременя. Авторський колектив: М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бабин. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. – 384 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – [изд. 5, испр.]– М. : Лабиринт, 1999. – 352 с.
4. Ніколаєва С. Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С. Ю. Ніколаєва, О. П. Петрашук, Н. О. Бражник. – К. : Ленвіт, 1996. – 89 с.
5. Образцов П. И. Обеспечение учебного процесса в условиях информатизации высшей школы [Электронный ресурс] / П. И. Образцов. – 2006. – Электрон. дані. – Режим доступу: <http://www.kind@orel.ru>.
6. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Р. І. Хмельюк, А. В. Семенова [та ін.]. – 3-є вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 495 с.
7. Пометун О. І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. І. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи : [б-ка з освітньої політики]; під заг. ред. О. В. Овчарук. – К. : К.І.С., 2004. – С. 16–25.
8. Trentin G. & Repetto M. Using Network and Mobile Technology to Bridge Formal and Informal Learning / G. Trentin & M. Repetto // Eds, ch. 6. – Woodhead/ Chandos Publishing Limited, Cambridge, UK. – 2013. – 153–182 pp.